

A terep bemutatása: Mezőség és Visa



Visa tágabb környezete, az erdélyi Mezőség több megyét összefogó terület, mely önálló közigazgatási egységet soha nem képezett. Az 1919 előtti Magyarországon Kolozs, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód, Torda-Aranyos és Maros-Torda megyék, ma pedig Kolozs (Cluj), Beszterce-Naszód (Bistrița-Năsăud), valamint Maros (Mureș) megyék egymással érintkező vidékei alkotják. Földrajzi és kulturális szempontból azonban összefüggő területnek tekinthetjük. Megnevezése csupán a XVIII. század folyamán alakult ki, majd állandósult, ma Erdély középső, dombos, sokhelyütt kopár, erdőtlen területét jelöli.¹ Határvonalainak meghúzásakor hivatkozhatunk néhány vízfolyásra – északnyugatról a Kis-Szamos, északról a Nagy-Szamos, északkelet felől a Sajó, délről-délkeletről a Maros, délnyugatról pedig az Aranyos fogja közre² – illetve a vidéket szegélyező jelentősebb városokra – Kolozsvár (Cluj-Napoca), Szamosújvár (Gherla), Dés (Dej), Beszterce (Bistrița), Szászrégen (Reghin), Marosvásárhely (Tîrgu Mureș) és Torda (Turda) – melyek Mezőség mintegy háromszáz települését különböző vonzaskörzetekre osztják.

A vidék jellegzetesen városiatlan, fontosabb útvonalak által nem keresztezett, történeti okok folytán kedvezőtlen természeti adottságokkal rendelkezik.³ Az itt élő magyarság viszonylagos földrajzi és etnikai elszigeteltségénél fogva archaikusnak mondható kultúrát tartott fenn a közel-múltig, aminek meghatározó jelentősége van a terület társadalmának kutatásában.

Visa (Vișea) az erdélyi Mezőség nyugati és a Kis-Szamos völgyének keleti határán, Kolozsvártól északkeletre, mintegy 30 kilométer távolságban fekvő kistelepülés. A falu 1919 előtt Kolozs megye mocsii járásához tartozott. A mai megyebeosztás szerint Kolozs megye (județul Cluj) zsuki járásához tartozik, egy közigazgatási egységben a szomszédos Zsuk (Jucu), valamint Köteland (Gădălin) községekkel.⁴ Közvetlen szomszédságában a fent említett falvak mellett Béré (Bărai), Bonchida (Bonțida), Gyulatelke (Coasta) és Marokháza (Taușeni) található. A falu területe 3897,48 ha, lakossága ma 580 fő, amelynek 73%-a magyar, 26%-a román, 1%-a pedig cigány.⁵

A lakosság számának modern kori változását a XIX. század közepétől fokozatos növekedés, illetve stagnálás jellemezte egészen az 1990-es évekig, amikor a városba költözés elérte a csúcspontját, és előregedési tendencia indult el, ami legerősebben a román lakosságot érintette. Az 1990-es évek végétől a magyar és román lakosság térvesztésével párhuzamosan lassan nő a cigány betelepülők száma a faluban.⁶ Visában a nemzetiségek együttélésére – a két világháború

¹ Balassa 1989. 119; Kós 2000/II. 9–11.

² Kós 2000/II. 9; Kósa – Filep 1980.

³ Kósa 1998. 334.

⁴ Zsuk ma négy falurészt (korábban különálló falvakat) egyesít magában: Alsózsuk (Jucu de Jos), Felsőzsuk (Jucu de Sus), Nemeszsuk (Jucu de Mijloc) és a Zsukiménes (Juc-Herghelie – 1950-előtt Alsózsuk része volt).

⁵ Wagner 1977. 228. A népességre vonatkozó adatok a Zsuki Községházáról (Primăria Comunei Jucu) származnak, a hivatal 2006. január 23-án kiállított dokumentuma alapján. (Molnár 2006. 9.) Egy 2007-es lelkéski jelentés szerint a falu lakossága 700 fő. Ebből 435 református magyar, kb. 250 ortodox román, ill. cigány, valamint néhány magyar család, aki az adventista illetve a Jehova tanúja vallást követi. A két adat közötti nagy eltérés oka az lehet, hogy a nagy történelmi egyházak (református, görögkatolikus) hívei közül többen elköltöztek már a faluból, de még a falu egyházközségeihez tartoznak. (Gatti 2009. 7.)

⁶ Visa etnikai és felekezeti viszonyainak 1850 és 1992 közötti változásairól bővebben lásd Varga E. Á. 2002.



Látkép a községről ❖ Varga Sándor fotója 2007. március 15-én készült

zaklatott éveitől eltekintve – konfliktusmentes viszony volt jellemző. A román lakosság nagyobb része a falu meghatározott részében, a „románok közt”, kisebb része a magyarok között elvegyülve él, és mindennapos interakciókat folytat a többségi magyarsággal. Ennek működését megkönnyíti, hogy a magyar férfiak anyanyelvi szinten, a nők egy része törve beszéli a román nyelvet, a magyarok között elvegyülve élő románok folyékonyan, a falu elszeparáltabb részén élő románok pedig törve beszélnek a magyart.⁷

A falu román nemzetiségű lakossága ortodox felekezetű, de csak az 1949-es vallásügyi reform által lett azzá. Korábban e közösség görögkatolikus vallású volt. A mai román családnevekből következtetve feltételezhetően a közeli falvakból települtek be, ugyanis nevükben fellelhető az eredeti helységnév. Ilyen típusú nevek pl.: Băraian (Bárei), Bonțidean (Bonchidai), Chesăuan (Keszüi), Mădărașan (Madarasi). Kevés a távolabbi vidékekre utaló névadás, mint: Moldovan (Moldvai), Mureșan (Máramarosi, esetleg Maros vidéki), Chiorean (Kővári). Megtalálható egyes magyar családnevek elrománosodott változata is, pl. Lucaci (Lukács), Tămaș (Tamás) vagy Niergheș (Nyerges). Igen kevés a fentiekől eltérő típusú családnév, mint Albon, Chira, Petriș, Pop stb. A helyi, 3-4 családból álló cigányközösség ma szintén ortodox vallásúnak vallja magát.⁸

A neoprotestáns kisegyházak működésének kezdetei Visában az 1920-as évekre vezethetők vissza. Egy, az első világháborúból hazatért, leszerelt katona ekkor kezdte terjeszteni a „Jehova tanúi” szektának a tanításait. A faluban élő leszármazottai ma is a „hívő” ragadványnevet viselik.

⁷ Terepmunkám alatt többször tapasztaltam, hogy a közösségi érintkezés egyik mindennapos helyszínén, a falu központjában vegyesboltként és kocsmaként egyszerre működő üzlethelyiségben akár ugyanazon személyek közt is hol magyarul, hol románul folyik a szó, attól függően, ki kapcsolódik be a beszélgetésbe. „Hivatalos beszélgetések” – például a község pásztorának megfogadásakor, vagy a juhméréssel kapcsolatos szabályrendszer lefektetésekor általában magyarul indítják a beszélgetést (mivel a gazdák döntő többsége magyar), de azt többször tapasztaltam, hogy román közbekérdezés esetén már románra fordították a szót. Baráti társaságok, vagy családok beszélgetése esetében, ha az egyik résztvevő román, akkor már általában románul beszélgetnek. Visszaemlékezések szerint az 1940-es 1950-es években a táncalkalmakon „vegyesen” beszéltek egymással magyarok és románok, néha akár mondat közben is felváltva használtak magyar és román kifejezéseket.

⁸ Vö. Kós Károly katonai, gykei és kiscégi kutatásaival. (Kós 2000. II. 315–319.)



Látkép a községről ❖ Kiszely Nikolett fotója 2007. március 15-én készült

Anyagilag nem annyira tehetősek, hogy imaházat építsenek, így házi istentiszteletet tartanak. Ma a közösség kb. 50 tagot számlál. Az adventista tanok 1990 után kezdtek teret hódítani a faluban. A vajdakamarási egyház filiájaként 2001-ben imaházat építettek, prédikátoroknak ingatlant béreltek. Híveik száma 2006-ban mindössze hét személy volt.

Visa lakosságának megélhetését az 1950-es évekig a hagyományos keretek között folytatott magángazdálkodás – földművelés és állattenyésztés – biztosította. Az 1950-es évektől induló szocialista TSZ-szervezés után a falu nagy része a kollektívban helyezkedett el, kisebb része pedig (főleg a hatvanas évektől) a közeli Kolozsvárra ingázott dolgozni és tanulni. A Kolozsváron tanuló fiatalok közül az 1970-es, 80-as évektől egyre többen helyezkedtek el kolozsvári munkahelyeken és telepedtek le a városban. Az 1989-es rendszerváltás után a visaiak visszaigényelték földjeiket, a faluban lakók pedig újból magángazdálkodásba kezdtek. A termelőeszközök elavultsága, a piaci ismeretek, a kapitalista vállalkozó-kedv és tapasztalatok hiányában versenyképtelen a visai mezőgazdaság, szinte csak a saját maguk és városban élő rokonaik számára szükséges élelmiszert tudják előállítani. Helyzetüket nehezíti a munkaképes lakosság előregedése, valamint az élelmiszeripari multinacionális cégek egyre nagyobb piaci térnyerése Romániában, ami a falusi gazdálkodásból származó termékek eladását fokozatosan ellehetetleníti.⁹ A fiatalabbak városi építkezéseken végzett időnymunkával igyekeznek kiegészíteni jövedelmüket, de buszjárat, illetve közvetlen vasúti összeköttetés híján nehéz eljutni Kolozsvárra, a közeli falvakban pedig kevés a munkalehetőség.¹⁰ A falut érintő idegenforgalom elenyésző, elsősorban a népművészet helyi, vagy környékbeli specialistáit látogató folkturisták, magyarországi néptáncsoportok, folkloristák fordulnak meg viszonylag nagy gyakorisággal.¹¹

⁹ Itt elsősorban a tejtermékek piacáról van szó. A visai lakosok nagyobb része a rendkívül alacsony (átszámítva kb. 30–40 ezer forint értékű) tsz-nyugdíját tehéntej eladásával igyekszik kiegészíteni. Egy kolozsvári cég felvásárló csarnokot működtet a faluban, ahol évről évre egyre olcsóbban veszi át a tejet a helybeliektől. 2000-től kezdve többször hónapokig szünetelt a tejátvitel, állítólagos fertőzések miatt.

¹⁰ A legközelebbi buszmegálló a kötelendi vámnál, a Kolozsvár–Szászrégen úton, vasútállomás pedig Zsukon található. A kötelendi malomban, illetve a bonchidai disznóhízlaldában dolgozók száma nem éri el a húsz főt.

¹¹ Ennek a kapcsolatnak inkább eszmei értékét, mintsem anyagi előnyeit lehet megemlíteni, bár néhányan igyekeznek felhasználni kapcsolati tőkéjüket a magyarországi munkakeresés során.

Az egyre növekvő igények mellett a gazdasági lehetőségek nem nyújtanak megfelelő perspektívát, ezért egyre többen érzik kilátástalannak helyzetüket, költöznek be Kolozsvárra, de többen Magyarországon, sőt távolabbi országokban (például Olaszország) próbálnak szerencsét. A lélekszám csökkenésével párhuzamosan csökken a közösségi események száma (pl. táncalkalmak, lakodalom) is. Az oktatási intézmények közül ma már csak az óvoda és a magyar iskola alsó tagozata működik Visában. A felső tagozatosok a közeli Székre, a román gyermekek Kötelendre járnak át iskolába. Tanító az 1990-es évek elejétől nem lakik a faluban, azóta a helyi viszonyokat és embereket egyre kevésbé ismerő kolozsvári tanárok autóval ingáznak Visába, csakúgy, mint a holland református egyház által fizetett orvosok, akik heti egy-két alkalommal rendelnek itt.¹² A 2010-es éveknek a falu rendkívül nehéz lehetőségekkel vág neki, gazdasági és kulturális értelemben egyaránt.

IRODALOM

- BALASSA IVÁN: *A határon túli magyarok néprajza*. Budapest, 1989, Akadémiai Kiadó.
- GATTI BEÁTA: *A vallás és a népi hitvilág kapcsolata egy mezőszégi faluban*. A rontás hiedelemköre. Szakdolgozat a Szegedi Tudományegyetem BTK Vallástudományi Tanszékén. 2009.
- KÓS KÁROLY: *A Mezőség néprajza*. I–II. rész. Marosvásárhely, 2000, Mentor Kiadó.
- KÓSA LÁSZLÓ: *Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszálása Magyarországon (1880–1920)*. Budapest, 1998, Planétás Kiadó.
- KÓSA LÁSZLÓ – FILEP ANTAL: *A magyar nép táji-történeti tagolódása*. Budapest, 1980, Akadémiai Kiadó.
- MOLNÁR PÉTER: „... a néptáncot átalakították.” Hagyomány és modernizáció egy mezőszégi falu tánc-kultúrájában. Szakdolgozat a Pécsi Tudományegyetem BTK Néprajz és Kulturális Antropológiai Tanszékén. 2006.
- VARGA E. ÁRPÁD: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*. IV. rész: Fehér, Beszterce-Naszód és Kolozs megye. Népszámlálási adatok 1850–1992 között. Budapest–Csíkszereda, 2001, Teleki László Alapítvány – ProPrint.
- WAGNER, ERNST: *Historisch-Statistischer Ortsnamenbuch für Siebenbürgen*. Studia Transylvanica 4. Köln – Wien, 1977, Böhlau Verlag.

GÉZA KISS – PÉTER MOLNÁR – SÁNDOR VARGA
The Field: Mezőség and Visa

In this study we attempt to give a brief introduction of the study area: Mezőség, and Visa inside it. Besides the geographical location, we delineate ethnic and religious compositions of the local inhabitants, as well as their economic opportunities and subsistence spectrum.

¹² 1993-ban a korábbi felekezeti iskola, majd a (be nem fejezett) református kultúrház helyén, a hollandiai Valkenburg protestáns közösségének anyagi és fizikai támogatásával református közösségi ház és óvoda is épült.